

УДК 373.5.016:94:304.3(477)
DOI: 10.24919/2312-2595.7/49.234420

Світлана БІЛА

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (bilasvitlana24@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9506-2789>

Ірина НЕГУРА

магістр історії, старший лаборант кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (negura.ira@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Біла, С., & Негура, І. (2021). Усні спогади як інструмент вивчення історії повсякденності у закладах середньої освіти. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 7/49, 184–205. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.7/49.234420>.

УСНІ СПОГАДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. *Метою дослідження є характеристика методичних засад оптимального застосування усних спогадів як інструмента для вивчення історії повсякдення у закладах середньої освіти. Методологія дослідження передбачає застосування принципу верифікації, методології застосування методу усної історії, загальнонаукових методів. Наукова новизна полягає у тому, що вперше охарактеризовано теоретико-методичні засади застосування усних спогадів в освітньому процесі. Висновки.* Усні спогади очевидців подій є цінними джерелами для вивчення історії повсякдення новітнього періоду у закладах середньої освіти. Їх застосування в освітньому процесі доцільне з кількох

© Світлана Біла, Ірина Негура, 2021

причин. Дослідницькі проєкти, виконані за допомогою методу усної історії, формують позитивну мотивацію старшокласників до вивчення історії повсякдення і регіональної історії, розвивають у них певні дослідницькі та комунікативні навички. Зібрані школярами усні свідчення респондентів про побут, особливості праці та відпочинку, внутрішні переживання, емоції можуть слугувати для подальших наукових досліджень істориків-професіоналів. Водночас усні спогади не є об'єктивними й абсолютно достовірними і потребують особливих методологічних підходів, ретельної підготовки школярів, оволодіння ними методикою інтерв'ювання, детального подальшого аналізу та інтерпретації.

Ключові слова: метод усної історії; усні спогади; нарративне інтерв'ю; історія повсякдення.

Svitlana BILA

PhD (History), Associate Professor, Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (bilasvitlana24@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9506-2789>

Iryna NEGURA

Master (History), Senior Laboratory Assistant, Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (negura.ira@gmail.com)

To cite this article: Bila, S., & Negura, I. (2021). Usni spohady yak instrument vyvchennia istorii povsiakdennosti u zakladakh serednoi osvity [Oral memories as a means of studying of everyday history in secondary education institutions]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 7/49, 184–205. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.7/49.234420> [in Ukrainian].

ORAL MEMORIES AS A MEANS OF STUDYING OF EVERYDAY HISTORY IN SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Summary. The purpose of the study is to characterize the methodological principles of optimal use of oral memories as a means for studying everyday history in secondary education institutions. The research methodology involves the application of the principle of verification, the method of oral history, general scientific methods. The scientific novelty is that the theoretical and methodological principles of the use of oral memories in the educational process are characterized. Conclusions. Oral recollections of eyewitnesses are valuable sources for studying the contemporary history in secondary schools. Their use in the educational process is appropriate for several reasons. Research projects performed using the method of oral history form a positive motivation of high school students to study the history of everyday life and regional history; they develop certain research and communication skills. The oral testimonies of the respondents collected by schoolchildren about everyday life, peculiarities of work and rest, inner experiences, emotions can be used for further scientific research of professional historians. At the same time, oral recollections are not objective and totally reliable thus requiring special methodological approaches, careful preparation of students, mastering the methods of interviewing, and detailed further analysis and interpretation.

Key words: oral history method; oral memories; narrative interview; everyday history.

Постановка проблеми. Усні спогади очевидців подій, які проживають чи проживали на певній території та у певний період, є оптимальними та водночас найбільш доступними засобами для вивчення історії повсякдення учнями у закладах середньої освіти. Адже свідчення людей, зібрані за допомогою основного методу усної історії, – інтерв'ювання, дають змогу доповнити знання школярів про повсякденну історію, отриману на основі інших джерел, знайомлять їх зі світоглядними переконаннями, переживаннями, прагненнями простих людей (Лебдушка & Волошин, 2018). Отримані учнями від їхніх дідусів, бабусь, батьків спогади є свідченнями, які дозволяють не тільки по-новому поглянути на щоденне життя своїх родичів, знайомих, сусідів, але

й формують історичну пам'ять та позитивну мотивацію до вивчення новітнього періоду історії рідного краю, розвивають критичне мислення і дослідницькі компетентності (Удод, 2010, с. 35–36).

Метою дослідження є характеристика методичних засад оптимального застосування усних спогадів як інструмента для вивчення історії повсякдення у закладах середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади застосування методу усної історії та усних свідчень сучасників і очевидців минулих подій для вивчення історії повсякдення у науковому й освітньому дискурсі охарактеризовані у чималій кількості монографій та розвідок українських науковців початку ХХІ ст. (Грінченко, 2007; Кісь, 2006, 2015; Нагайко, 2007, 2010, 2013, 2016, 2019; Пастушенко, 2019; Коляда, 2019; Привалко, 2019; Коваль-Фучило, 2019; Гром, 2019). Так, О. Кісь акцентує, що метод усної історії є одним із найдавніших прийомів історичних досліджень. Вона підкреслює, що «цей напрям історичного опису ґрунтується на використанні спогадів і особистих оцінок безпосередніх учасників чи очевидців описуваних подій», це «метод фіксації та обробки особливого різновиду історичних джерел – спогадів живих людей про пережиті події, збережені і доступні для наукового використання» (Кісь, 2006, с. 13). Учена наголошує, що «усні спогади та особисті коментарі, що мають значення для історії, збираються шляхом запису інтерв'ю». Водночас О. Кісь підкреслює, що «інтерв'ю є усною історією лише тоді, коли воно записане, опрацьоване у певний спосіб, доступне в бібліотеці, архіві чи іншому сховищі, або ж відтворене у відносно дослівній формі у вигляді публікації» (Кісь, 2006, с. 13).

Детальні методичні рекомендації з організації досліджень за допомогою методу усної історії розробив Г. Грінченко. Цінними є його поради щодо вибору респондентів, типу проведення інтерв'ю, формулювання різних видів запитань та укладення схеми інтерв'ю, оформлення супровідної документації та здійснення «транскрипту» інтерв'ю (Грінченко, 2007).

На думку Ю. Волошина та Л. Лебдушки, при застосуванні методу усної історії учні мають змогу спілкуватися з членами родини, оскільки респондентами для усних свідчень, отриманих на основі інтерв'ю, є, як правило, близькі родичі (Лебдушка & Волошин, 2018, с. 10). Науковці виділили і окремі труднощі, з

якими школярі зустрінуться при роботі з усними спогадами, зокрема біографічним інтерв'ю. Так, вони зазначають, що оповідач подеколи може відходити від основної теми, оцінювати ситуацію з позицій сучасності, через значну різницю у віці мовні висловлювання для інтерв'юера почасти можуть незрозумілими (Лебдушка & Волошин, 2018, с. 14).

Можливості застосування різних видів інтерв'ю під час організації освітнього процесу охарактеризувала Т. Пастушенко, виокремивши такі: наративне, біографічне, лейтмотивне, фокусоване, діалогове, структуроване, напівструктуроване, вільне (Пастушенко, 2019, с. 7–9). Науковець також підкреслила, що інтерв'юер повинен налагодити контакт з людиною, яка згадує і розповідає, створивши сприятливу атмосферу розмови (Пастушенко, 2019, с. 9).

Натомість І. Коляда акцентує, що усна історія має бути обов'язково включена до учнівських краєзнавчих досліджень. Зібрані школярами усні свідчення можуть дати значну інформацію для досліджень з проблем антропології, історії повсякдення, історичної психології (Коляда, 2019, с. 37). Дидакт рекомендує учням при проведенні інтерв'ю ставити не навідні запитання, а уточнювальні, обов'язково відтворювати усі деталі, слова та паузи (Коляда, 2019, с. 38). На його думку, важливим є детальний аналіз та інтерпретація отриманих спогадів, і тут учні потребують додаткового консультування з боку вчителів (Коляда, 2019, с. 38, 40).

Т. Нагайко підкреслює, що учнів обов'язково слід ознайомлювати з науковими засадами опрацювання зібраних усних спогадів, позаяк вони можуть у подальшому використовуватися науковцями (Нагайко, 2019, с. 16).

Як стверджує М. Гром, усні свідчення є важливим джерелом для вивчення повсякденної історії (на прикладі м. Дрогобич у повоєнний час) (Гром, 2019, с. 13). Водночас науковець зауважує, що усні спогади є доволі суб'єктивними, оскільки подаються «через власний життєвий досвід, погляди та переконання» (Гром, 2019, с. 13).

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою новітньої історії України та історичного краєзнавства є історія повсякдення, історія простих пересічних людей певного регіону, їх побутові умови, особливості праці та дозвілля, традиції та інновації у проведенні кожного дня, емоції й почуття (Гром, 2019,

с. 13). Саме повсякденна історія, на нашу думку, формує у старшокласників стійкий інтерес до вивчення недавнього минулого через те, що вони стають активними здобувачами нової для себе інформації, активними дослідниками мозаїки людських долі.

На практичних заняттях з новітньої історії України та історії рідного краю при вивченні тем з історії повсякдення школярам доцільно давати завдання проаналізувати опубліковані свідчення людей, наукову літературу і дати відповіді на певні запитання (Гісем & Мартинюк, 2019, с. 45). На використанні опублікованих спогадів учнями на початковому етапі дослідницької роботи наголошує І. Коляда (Коляда, 2019, с. 39).

З метою формування позитивної мотивації старшокласників до вивчення соціальної та повсякденної історії рідного краю необхідно залучати їх до виконання творчо-пошукових і дослідницьких проєктів, зокрема пошуку старих фотографій та самостійного збирання усних спогадів очевидців про їхнє минуле життя (Акіншева, 2005). Післявоєнна регіональна історія має для цього найкращі можливості, оскільки чимало респондентів є живими свідками тих подій. При цьому оповідачами для учнівських інтерв'ю є бабусі, дідусі, батьки, знайомі (Лебдушка & Волошин, 2018, с. 10).

На нашу думку, найоптимальнішим видом для зазначених проєктів є вільні біографічні інтерв'ю, позаяк вони передбачають розповідь, спогади без прямого втручання учнів (Пастушенко, 2019, с. 7). Вони проводяться з метою отримання усних свідчень про великий період життя оповідача (Пастушенко, 2019, с. 8).

На початковому етапі вчитель має обов'язково ознайомити старшокласників з методикою проведення усних історичних досліджень і, зокрема, проведення вільного наративного інтерв'ю. Слід пояснити основні цілі збирання усних спогадів та суть застосування методу вільного біографічного інтерв'ю, ознайомити з особливостями технічної підготовки до такої роботи (Лебдушка & Волошин, 2018, с. 22). На цьому етапі доцільно також ознайомити учнів з основними засадами транскрибування інтерв'ю (Лебдушка & Волошин, 2018, с. 22–25; Грінченко, 2007, с. 20–21). Особливо слід наголосити на правилах цитування, підкреслюючи, що слова, які не вживаються на сучасному етапі, потрібно виділити курсивом, обов'язково необхідно робити певні примітки у

дужках, зазначаючи паузи, певні акценти, застереження, емоції респондента (Лебдушка & Волошин, 2018, с. 24–25; Грінченко, 2007, с. 20–21).

Г. Грінченко наголошує, що на початковій стадії інтерв'ю не можна перебивати інформанта жодними запитаннями, оскільки ця частина включає лише розповідь респондента, а не діалог (Грінченко, 2007, с. 16). Потрібно тільки стимулювати його до розповіді, підтримувати й «активно» слухати, роблячи помітки у зошиті для формулювання запитань (Лебдушка & Волошин, 2018, с. 23).

На наступному етапі після закінчення розповіді можна задати оповідачеві кілька уточнювальних, максимально конкретних, а не абстрактних запитань. Не слід формулювати запитання, які б вимагали висловлювання й аргументації думки самим інформантом (Лебдушка & Волошин, 2018, с. 23). Необхідно також наголосити школярам, що після завершення інтерв'ю треба обов'язково подякувати респондентам.

Варто також пояснити старшокласникам, що зібрані ними усні спогади потребують детального аналізу, верифікації та коментування. Суб'єктивізм свідчень вимагає порівняння отриманих з них даних з інформацією, вміщеною в інших джерелах. Достовірність зібраної інформації може підкріплюватися в окремих випадках фотографіями.

Наприклад, аналізуючи усні спогади Степана Єрмоленка (1930 р. н.) про життя у повоєнному Дрогобичі, отримані шляхом вільного наративного інтерв'ю, можна відзначити низку цікавих фактів про матеріально-побутові умови, житлові проблеми, особливості дозвілля та відпочинку дрогобичан («Спогади Єрмоленка Степана», 2021). Цінними є свідчення оповідача про причини переїзду до Дрогобича – втеча цілої родини від голоду 1946–1947 рр. з Південної Бессарабії; обставини знайомства Степана з майбутньою дружиною (приїхала до Дрогобича зі зруйнованого війною села у Харківській області). Доволі показовими є спогади про культурне життя дрогобичан (масові відвідини кінотеатрів, театру, філармонії). Особливо цікава інформація про дозвілля дрогобицької молоді у парку відпочинку на вулиці Трускавецькій та прогулянки навколо ратуші (так зване «закручування ратуші»). Привертає увагу значна деталізація оповідачем (якому

виповнився 91 рік) назв вулиць, місць праці, службового транспорту, прізвищ дрогобицьких керівників тощо (Додаток). Водночас ми можемо відзначити і певні акценти розповіді, які можна пояснити ностальгією респондента за «радянським» минулим. Наприклад, постійне наголошування автором на безпроблемних та вдалих змінах місць праці, масштабній індустріалізації краю тощо.

Висновки. Отже, усні спогади очевидців подій – це цінні джерела для вивчення історії повсякдення новітнього періоду у закладах середньої освіти. Їх застосування в освітньому процесі є доцільним з огляду кількох причин. Дослідницькі проекти, виконані за допомогою методу усної історії, формують позитивну мотивацію старшокласників до вивчення історії повсякдення і регіональної історії, розвивають у них певні дослідницькі та комунікативні навички. Зібрані школярами усні свідчення респондентів про побут, особливості праці та відпочинку, внутрішні переживання, емоції можуть слугувати для подальших наукових досліджень істориків-професіоналів. Водночас усні спогади не є об'єктивними та абсолютно достовірними, а тому потребують особливих методологічних підходів, ретельної підготовки школярів, оволодіння ними методикою інтерв'ювання, подальшого детального аналізу та інтерпретації.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення можливостей застосування усних спогадів для аналізу історії повсякдення незалежної України.

Джерела та література

- Акіншева, І.** (2005). Методи викладання соціальної історії в європейських школах. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 1, 159–162.
- Гісем, О.В., & Мартинюк, О.О.** (2019). *Історія України (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти*. Харків: Вид-во «Ранок».
- Грінченко, Г.** (2007). *Усна історія: методичні рекомендації з організації дослідження: для студентів і аспірантів*. Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.
- Гром, М.** (2019). Усні свідчення як джерело вивчення повсякдення населення Дрогобиччини у повоєнний період. *Фундаментальні та*

прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Міждисциплінарні перспективи (с. 13–14). Банська Бистриця – Баку – Ужгород – Херсон – Кривий Ріг: Посвіт.

- Кісь, О.** (2006). Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади. *Україна Модерна*, 11, 7–24.
- Кісь, О.** (2015). Усна історія: концептуальні засади. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, 2 (3), 212–220. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка.
- Коваль-Фучило, І.М.** (2019). Усні історичні наративи: історик і фольклорист на одному полі. *Усна історія: проблеми та перспективи використання наративних джерел в історичних наукових дослідженнях*: збірник матеріалів семінару методистів, керівників наукових відділень суспільно-гуманітарного профілю МАН України (м. Київ, 15 травня 2019 року) (с. 23–28). Київ.
- Коляда, І.А.** (2019). Усна історія – складова науково-дослідницької роботи з історичного краєзнавства учнів – членів МАНУ. *Усна історія: проблеми та перспективи використання наративних джерел в історичних наукових дослідженнях*: збірник матеріалів семінару методистів, керівників наукових відділень суспільно-гуманітарного профілю МАН України (м. Київ, 15 травня 2019 року) (с. 34–41). Київ.
- Лебдушка, Л., & Волошин, Ю.** (2018). *Жива історія – метод усної історії в школі*. Полтава.
- Нагайко, Т.** (2007). Джерела усної історії: проблеми та перспективи використання на сучасному етапі. *Наукові записки з української історії*, 19, 418–423. Тернопіль: Астон.
- Нагайко, Т.** (2010). Усна історія: міждисциплінарний діалог гуманітарних студій. *У пошуках власного голосу: усна історія як теорія, метод, джерело* (с. 160–170). Харків: ПП «ТОРГСІН ПЛЮС».
- Нагайко, Т.** (2013). Есей до теми: «Усна історія та комунікативні практики постмодерну». *Комунікативні горизонти усної історії*: матеріали Міжнар. наук. конф., м. Переяслав-Хмельницький, 17–18 травня 2013 р. (с. 38–43). Переяслав-Хмельницький.
- Нагайко, Т.Ю.** (2016). Усна історія в Україні: традиція і сучасні практики. *Усноісторичні дослідження: сучасні тенденції, напрямки та перспективи*: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. 25–26 жовтня 2016 р., м. Вінниця (с. 39–42). Вінниця. Взято з <http://old.library.vn.ua/publications/2016/print/konferentsiya2016.html>.
- Нагайко, Т.Ю.** (2019). Проблеми застосування усного наративу у не-професійному дослідницькому середовищі. *Усна історія: проблеми*

та перспективи використання нарративних джерел в історичних наукових дослідженнях: збірник матеріалів семінару методистів, керівників наукових відділень суспільно-гуманітарного профілю МАН України (м. Київ, 15 травня 2019 року) (с. 12–17). Київ.

Пастушенко, Т. (2019). Усна історія як науковий напрямок та методика використання в навчальному процесі. *Усна історія: проблеми та перспективи використання нарративних джерел в історичних наукових дослідженнях: збірник матеріалів семінару методистів, керівників наукових відділень суспільно-гуманітарного профілю МАН України* (м. Київ, 15 травня 2019 року) (с. 4–11). Київ.

Привалко, Т.В. (2019). Досвід роботи з усними свідченнями про «незакінчене» минуле. *Усна історія: проблеми та перспективи використання нарративних джерел в історичних наукових дослідженнях: збірник матеріалів семінару методистів, керівників наукових відділень суспільно-гуманітарного профілю МАН України* (м. Київ, 15 травня 2019 року) (с. 18–22). Київ.

Спогади Єрмоленка Степана, 1930 р.н., записала Ірина Негура 1.04.2021 р. у Дрогобичі. (2021). *Приватний архів Ірини Негури у м. Дрогобич*.

Удод, О. (2010). Історія повсякденності: питання методології та історіографії. *Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.)* (Кн. 1 (1–2), с. 17–39). Київ: Інститут історії України НАН України. (Серія «З історії повсякденного життя в Україні», т. II).

References

Akinsheva, I. (2005). Metody vykladannia sotsialnoi istorii v yevropeiskykh shkolakh [Methods of teaching social history in European schools]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky – Scientific notes of Nizhyn State University named after Nikolai Gogol. Psychological and pedagogical sciences*, 1, 159–162 [in Ukrainian].

Hisem, O.V., & Martyniuk, O.O. (2019). *Istoriia Ukrainy (riven standartu): pidruchnyk dlia 11 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity [History of Ukraine (standard level): textbook for 11 classes general secondary education institutions]*. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok» [in Ukrainian].

Hrinchenko, H. (2007). *Usna istoriia: metodychni rekomendatsii z orhanyzatsii doslidzhennia: dlia studentiv i aspirantiv [Oral history: Guidelines for the organization of the study: for students and graduate students]*. Kharkiv: Kharkivskyi natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina [in Ukrainian].

- Hrom, M.** (2019). Usni svidchennia yak dzherelo vvychennia povsiakden-
nna naselennia Drohobychchyny u povienni period [Oral testimonies
as a source of studying the every day life of the population of Dro-
hobych in the postwar period]. *Fundamentalni ta prykladni dosli-
dzhenia: suchasni nauko-vo-praktychni rishennia i pidkholdy. Mizh-
dystsyplinarni perspektyvy – Basic and applied research: modern
scientific and practical solutions and approaches. Interdisciplinary
perspectives* (pp. 13–14). Banska Bystrytsia – Baku – Uzhhorod –
Kherson – Kryvyi Rih: Posvit [in Ukrainian].
- Kis, O.** (2006). Usna istoriia: stanovlennia, problematyka, metodolohichni
zasady [Oral history: formation, issues, methodological principles].
Ukraina Moderna – Modern Ukraine, 11, 7–24 [in Ukrainian].
- Kis, O.** (2015). Usna istoriia: kontseptualni zasady [Oral history: conceptual
principles]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedaho-
hichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka – Scientific notes
of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr
Hnatyuk*, 2 (3), 212–220. Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka
[in Ukrainian].
- Koval-Fuchylo, I.M.** (2019). Usni istorychni naratyvy: istoryk i folkloryst
na odnomu poli [Oral historical narratives: historian and folklorist in
one field]. *Usna istoriia: problemy ta perspektyvy vykorystannia
naratyvnykh dzherel v istorychnykh naukovykh doslidzhenniakh:*
zbirnyk materialiv seminaru metodystiv, kerivnykiv naukovykh vid-
dilen suspilno-humanitarnoho profilu MAN Ukrainy (m. Kyiv, 15
travnia 2019 roku) – *Oral history: problems and prospects of using
narrative sources in historical research: Collection of materials of
the seminar of methodologists, heads of scientific departments of
social and humanitarian profile of the Academy of Sciences of
Ukraine* (Kyiv, May 15, 2019) (pp. 23–28). Kyiv [in Ukrainian].
- Koliada, I.A.** (2019). Usna istoriia – skladova nauko-vo-doslidnytskoi roboty z
istorychnoho kraieznavstva uchniv – chleniv MANU [Oral history is
a component of research work on historical local lore of students –
members of the Small Academy of Sciences of Ukraine]. *Usna isto-
riia: problemy ta perspektyvy vykorystannia naratyvnykh dzherel v
istorychnykh naukovykh doslidzhenniakh:* zbirnyk materialiv seminaru
metodystiv, kerivnykiv naukovykh viddilen suspilno-humanitarnoho
profilu MAN Ukrainy (m. Kyiv, 15 travnia 2019 roku) – *Oral history:
problems and prospects of using narrative sources in historical
research: Collection of materials of the seminar of methodologists,
heads of scientific departments of social and humanitarian profile of*

- the Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, May 15, 2019) (pp. 34–41). Kyiv [in Ukrainian].
- Lebdushka, L., & Voloshyn, Yu.** (2018). *Zhyva istoriia – metod usnoi istorii v shkoli [Living history is a method of oral history at school]*. Poltava [in Ukrainian].
- Nahaiko, T.** (2007). Dzherela usnoi istorii: problemy ta perspektyvy vykozystannia na suchasnomu etapi [Sources of oral history: problems and prospects for use at the present stage]. *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii – Scientific notes on Ukrainian history*, 19, 418–423. Ternopil: Aston [in Ukrainian].
- Nahaiko, T.** (2010). Usna istoriia: mizhdystyplinarnyi dialoh humanitarnykh studii [Oral history: interdisciplinary dialogue of humanities studies]. *U poshukakh vlasnoho holosu: usna istoriia yak teoriia, metod, dzherelo – In search of one's own voice: oral history as a theory, method, source* (pp. 160–170). Kharkiv: PP «TORHSIN PLYuS» [in Ukrainian].
- Nahaiko, T.** (2013). Esei do temy: «Usna istoriia ta komunikatyvni praktyky postmodernu» [Essay on the topic: "Oral history and communicative practices of postmodernism"]. *Komunikatyvni horyzonty usnoi istorii: materialy Mizhnar. nauk. konf., m. Pereiaslav-Khmelnitskyi, 17–18 travnia 2013 r. – Communicative horizons of oral history: materials of the International Science Conf., Pereiaslav-Khmelnitsky, May 17–18, 2013* (pp. 38–43). Pereiaslav-Khmelnitskyi [in Ukrainian].
- Nahaiko, T.Yu.** (2016). Usna istoriia v Ukraini: tradytsiia i suchasni praktyky [Oral history in Ukraine: tradition and modern practices]. *Usnoistorychni doslidzhennia: suchasni tendentsii, napriamky ta perspektyvy: zbirnyk materialiv V Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 25–26 zhovtnia 2016 r., m. Vinnytsia – Oral history research: current trends, directions and prospects: Coll. materials of the V International scientific-practical Conf., October 25–26, 2016, Vinnytsia* (pp. 39–42). Vinnytsia. Retrieved from <http://old.library.vn.ua/publications/2016/print/konferentsiya2016.html> [in Ukrainian].
- Nahaiko, T.Yu.** (2019). Problemy zastosuvannia usnogo naratyvu u neprofesiinomu doslidnytskomu seredovyshchi [Problems of applying oral narrative in non-professional research environment]. *Usna istoriia: problemy ta perspektyvy vykozystannia naratyvnykh dzherel v istorychnykh naukovykh doslidzhenniakh: zbirnyk materialiv seminaru metodystiv, kerivnykiv naukovykh viddilen suspilno-humanitarnoho profilu MAN Ukrainy (m. Kyiv, 15 travnia 2019 roku) – Oral history: problems and prospects of using narrative sources in historical research: Collection of materials of the seminar of methodologists,*

heads of scientific departments of social and humanitarian profile of the Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, May 15, 2019) (pp. 12–17). Kyiv [in Ukrainian].

Pastushenko, T. (2019). Usna istoriia yak naukovyi napriamok ta metodyka vykorystannia v navchalnomu protsesi [Oral history as a scientific direction and method of use in the educational process]. *Usna istoriia: problemy ta perspektyvy vykorystannia naratyvnykh dzherel v istorychnykh naukovykh doslidzhenniakh*: zbirnyk materialiv seminaru metodystiv, kerivnykiv naukovykh viddilen suspilno-humanitarnoho profilu MAN Ukrainy (m. Kyiv, 15 travnia 2019 roku) – *Oral history: problems and prospects of using narrative sources in historical research*: Collection of materials of the seminar of methodologists, heads of scientific departments of social and humanitarian profile of the Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, May 15, 2019) (pp. 4–11). Kyiv [in Ukrainian].

Pryvalko, T.V. (2019). Dosvid roboty z usnymy svidchenniamy pro «nezakinchene» mynule [Experience working with oral testimonies about the "unfinished" past]. *Usna istoriia: problemy ta perspektyvy vykorystannia naratyvnykh dzherel v istorychnykh naukovykh doslidzhenniakh*: zbirnyk materialiv seminaru metodystiv, kerivnykiv naukovykh viddilen suspilno-humanitarnoho profilu MAN Ukrainy (m. Kyiv, 15 travnia 2019 roku) – *Oral history: problems and prospects of using narrative sources in historical research*: Collection of materials of the seminar of methodologists, heads of scientific departments of social and humanitarian profile of the Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, May 15, 2019) (pp. 18–22). Kyiv [in Ukrainian].

Spohady Yermolenka Stepana, 1930 r.n., zapysala Iryna Nehura 1.04.2021 r. u Drohobychi [Memoirs of Stepan Yermolenko, born in 1930, recorded by Iryna Negura on April 1, 2021 in Drohobych]. (2021). *Pryvatnyi arkhiv Iryny Nehury u m. Drohobych – Private archive of Iryna Negura in Drohobych* [in Ukrainian].

Udod, O. (2010). Istoriiia povsiakdennosti: pytannia metodolohii ta istoriohrafii [History of everyday life: questions of methodology and historiography]. *Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.) – Post-war Ukraine: essays on social history (second half of the 1940s – mid-1950s)* (Vol. 1 (1–2), 17–39). Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. (Series "On the history of everyday life in Ukraine"; vol. II) [in Ukrainian].

Додаток

**Усні спогади мешканця м. Дрогобича
Степана Єрмоленка (1930 р. н.)**

«Народився я 4 січня в с. Сухолужжя Білгород-Дністровського району Одеської області. В сім'ї було п'ятеро дітей. Мали свою землю (7 гектарів), сад, виноградник (28 соток), тримали коня, корову, курей, качок, поросят. Село було над Дністровським лиманом, половина населення займалось рибальством, а друга половина – сільським господарством. В дитинстві, пам'ятаю, ми часто ходили на лиман купатись і ловили волоком бичків, раків, до 6 кг додому приносили...

До Дрогобича ми приїхали у 1947 р. десь весною, бо у нас там був голод. У 1945–1947 рр. була страшенна засуха. А перед тим був *сильнейший* урожай, по 200 пудов зернових з гектара збирали, а кукурудзи на одному стеблі бувало по три початки. Так вродило! Горіще тріщало, не мали куди врожай складати. Це було у 1943–44 рр. А в 1945 р. стала засуха, 1946 р. – засуха, все горіло, нічого не росло. У 1946 р., пам'ятаю, посіяли гектар жита – збрали щось 2 пуда (32 кг) зі всяким «*мусором*». Змололи на жорно і пекли, поки не з'їли все...

Ще пам'ятаю, як під час голоду в селі у великому казані варили баланду і на кожну душу видавали по 200 г у день. Я в обід все ходив з *котелком* і мені наливали тої баланди на цілу сім'ю. Я приносив, і ми так по декілька ложок їли... Так підкормлювали людей...

А в лимані тоді риба пропала (якщо до того було, що неводом затягували і не могли витягнути – стільки багато було риби). А в засуху витягнуть *невод*, а там – з два кошика тюльки, йоржів, бичків, з два десятка підлящівок, два лящі всього. Риба вся десь поділась... Під час засухи, бувало, йдеш до міста (7 км тоді ходили в Білгород-Дністровський), дивишся: лежить людина на узбіччі, ще жива, а повертаєшся назад – вже мертва...

Тато мій чув, що на Заході на той час голоду не було. Тут голод був, як тільки німці війну почали. Тоді звідси на Волинь їздили, теж продукти здобували. А тоді тут був нормальний урожай...

Спочатку ми з татом поїхали в Кульчиці, зупинились у баби Баранецької. Виміняли якісь речі на картоплю, квасоллю, крупи. Другий раз поїхали у Волощю (у Івана Канюки перебували). Все, що могли, вимінювали на продукти. Тато кожух свій продав, а мені довелося віддати свої *гармошку* «Хохнер», на якій я постійно любив грати. (Ми її продали у Волощі Івану Канюку для сина Андрюхи).

Коли у нас вже зовсім не було, що їсти, і не мали, що обмінювати, батьки зібрали всю сім'ю і в 1947 році приїхали у Дрогобич. Хату закрили на замок та й покинули... (Потім у ній жила молода сім'я з Мокрих Чаїр, поки батьки не повернулися назад).

Їхали ми до Дрогобича товарняком: спочатку до Львова, потім зі Львова – до Самбора, з Самбора – до Дрогобича. Ціла сім'я: тато, мама, Міша, я, Ганя, Женя, Митя. Цілий тиждень їхали.

По приїзду в Дрогобич декілька днівдесь перебували, а потім тато пішов працювати робочим в *домоуправління* і нам дали квартиру у двоповерховому будинку біля базару. Це була одна кімнатна, а вхід – з вулиці. (Тепер в тому приміщенні каву продають). Базар на цьому ж місці і був, де він зараз знаходиться, тільки ненакритий. З сіл привозили і продавали усіляку городину... Я привозив яблука з села, мама їх пекла, а я на такому підносі (*показує*) по базару носив і продавав вже печені яблука по рублю за штуку. Так заробляли спочатку...

Мама пішла працювати в *парикмахерську* прибиральницею, сестри – у няньки. Брат Міша влаштувався в «Книготорг» шофером, бо у нього на той час вже були права. Під час війни він був важко поранений у Будапешті і після лікування у 1945 р. демобілізований. Потім пройшов курси і вивчився на шофера...

А я в «Хімтруд» по вул. Стрийській влаштувався на роботу. Там я варив крем для взуття. У мене була норма – 500 коробочок на день. Мені видавали озокерит, технічний вазелін, сажу, скипидар, ще щось (*не пам'ятаю*). Я це все варив у великому казані і розливав у коробочки, вирізав наклейки, наклеював і в кінці дня здавав. Цей крем відправляли в магазин на продаж.

А після того я вступив у ФЗО № 2, де півроку навчався на автослюсаря. На вул. Самбірській (де зараз автопарк) були обласні авторемонтні майстерні, і ми там практикувались. А заодно

закінчив курси мотоциклістів у ДОСААФ. Нашу групу з ФЗО відправили в Київ – працювати на авторемонтному заводі на Подолі, а я ще права не получив, залишився їх отримати і так вже не поїхав. А після того у 1949 р. закінчив курси шоферів у ДОСААФ. Получив права водія III класа і працював на «*полуторке*» у «*Главтудрезервснабзбыт*». Потім працював на Лісоторговому складі по вул. Козловського на «*Штесері*» (німецька трофейна машина), пізніше їздив на Зіс-5. Після того працював у «*Главлісозбиті*» на «*Вілوسی*» (американський всюдихід) по вул. Жупній (де тепер «*Рандеву*») аж до армії.

В армію мене мали забирати ще у 1950 р., але не взяли, бо я на той час вже був жонатий і дитина була. На рік дали відстрочку. В армію мене взяли 10 травня 1951 р. Я вже на той час закінчив в автошколі на Жупній курси і мав права водія II класу. Нас шоферів спочатку направили в автошколу механіків в Курську область місто Рильськ. Там я півроку вчився, закінчив на відмінно з похвальною грамотою. Присвоїли нам молодшого сержанта. А звідти по *розподіленню* попав у Ригу. Був спочатку командиром відділення (десь півроку), а потім призначили замість демобілізованого попередника начальником ВАРЕМ («*Воєнна авторемонтна майстерня*»), і я був ним до кінця служби. Під моїм керівництвом була «*летучка*» і 7 солдат-автослюсарів. В автороті було 35 машин «*Студобекерів*», і нашим завданням було цей автотранспорт обслуговувати. Служив я до 14 листопада 1954 р., 3,5 роки.

Як вже демобілізувався, то повернувся в Дрогобич і влаштувався на роботу водієм в автоколону. Ми кожний день цілий день з р. Стрий возили гравій для доріг. Годі велося будівництво автодоріг. Потім на бензовозі возив бензин для автоколони (Калаєв Ілля Степанович начальником був, а Цимовський був головним інженером).

Пізніше працював в Облкомунгоспі по вул. Чкалова (суч. вул. Тарнавського) на Газ-67 («*бобік*»), потім получили «*Шкоду*» чехословацьку. А коли Дрогобицька область в 1959 р. об'єдналась зі Львівською, мене з машиною перевели в Міськкомунгосп, і я возив міське начальство: Дороніна і Луклінського, зам. голови міста. Розвозив із пральні білизну для перукарень і

для населення по заявкам. А також доставляв зі Львова парфумерію для перукарень. На цій «Шкодi» я проробив 9 років.

Потім в поліклініці працював на «Волзі», возив терапевтів на *участки*: привезу, вона там обійде хворих, приїжджаю – другого лікаря беру. І так кожний день по графіку. А тоді перевели мене на «Скору» («Швидку»). Я там проробив 6 років, ми працювали по 12 годин: від 8 ранку до 8 вечора, а тоді від 8 вечора – до 8 ранку по *скользящому* графіку.

Потім влаштувався в контору скрапленого газу виробничого об'єднання «Львівгаз», возив начальника на Газ-69 (десь 8 місяців), а тоді він мене перевів на АЦЖГ (газовоз). У нас було шість постачальників скрапленого газу: Дрогобич, Борислав, Долина, Івано-Франківськ, Тернопіль, Луцьк. І я розвозив скраплений газ по всій Львівській області, де не було природного газу. За сумлінну роботу два рази моя фотографія висіла на міській дошці пошани. Так працював до 1975 р., а потім нас перевели до Львова у «Львівгаз». На одній машині нас було по двоє напарників: один тиждень працював, другий тиждень відпочивав. За браком робочих місць пенсіонерів у 1993 р. скоротили (пенсію отримав у 1990 р.). Потім ще працював у музеї (2 роки) на власному «РАФіку», пізніше ще 4 роки – черговим у Дрогобицькій міській раді. І на тому моя трудова діяльність закінчилась.

З майбутньою дружиною Євдокією ми познайомились 2 травня 1948 р. на Пасху у парку відпочинку по вул. Трускавецькій. Там була танцплощадка, музика грала, молодь танцювала. У парку був павільйон [кафе] рядом з танцплощадкою. Танцплощадка – з правого боку, біля річки, павільйон посередині, а ближче до школи, з лівої сторони – сцена і скамейки, де люди сиділи. На сцені проводили концерти, а вечорами на вихідних демонстрували фільми. Посередині парку – озеро, лебеді плавали – два білих, два чорних, і були лодки для катання дітей, качелі, каруселі. У будні дні вхід в парк був безплатний, а у вихідні, коли діяла танцплощадка, вхід був по рублю...

У парку постійно збиралась молодь. Дуся з *девчонками* туди бігали, і ми з хлопцями – я, Федя Кулик, його брат Сава, ще інші – теж туди приходили. В парку ми познайомились та й почали з Дусею зустрічатись. Їй на той час було 16, а мені 18 років...

У Дрогобич вона приїхала весною 1948 р. з Харківщини. Її брат, Іван Олексійович Неліпа, був військовим медиком на фронті, а після війни його призначили начальником центрального аптечного складу Дрогобицької області. Він займався завозом і реалізацією медикаментів по аптеках. Його жінка – фармацевт, працювала в аптеці на площі Ринок, 15 (де тепер «Бойківщина»). Аптечний склад знаходився напроти церкви Св. Трійці по вул. Гончарській (де зараз духовна семінарія). Там вони і жили на другому поверсі.

У 1948 р. він забрав двох менших сестер в Дрогобич. Старша Галя (з 1925 р.н.) пішла на роботу, вийшла заміж, а Дуся жила у брата і доглядала за племінником. Документів у неї ніяких не було, бо все згоріло під час війни. Їхнє село Любівка Краснокутського району Харківської обл. повністю було зруйноване. Кажуть, що дев'ять разів лінія фронту через нього переходила. Всього три хати залишилось... А село довге, на 7 км тягнеться...

До війни у них була велика хата, господарка, дід був *скорняком*, упряж шив... Все погоріло... Потім побудували маленьку хату, ніби тимчасову... Вже коли прийшлося нам розписуватися, то Дуся поїхала в район (м. Краснокутськ) і виробила *метрику*, а тут зробили паспорт.

У січні 1950 р. у нас народилась дочка, і на роботу Дуся пішла вже після цього (тоді декрету давали два місяці). Спочатку вона працювала на аптечному складі в *галено-фасовочній* лабораторії, яка знаходилась у кутовому будинку на розі сучасних вулиць Мазепи і Лесі Українки. Пізніше – в ательє індпошива: спочатку ученицею, потім кравчиною до кінця трудової діяльності... Вона з дитинства міряла шити. Її тітка Оксана, наймолодша батькова сестра, була сільською *модісткою*. І Дуся любила ходити до неї, дивитись, як вона шие. І так в неї зародилась охота до шиття. А та мала швейну машинку і шила, бо тоді не було, як зараз – що все готове можна купити. Тоді шили у *модістки* або в ательє...

В Дрогобичі ми спочатку мали квартиру *рядом* з базаром по вул. Ковальській. А потім помінялися на квартиру по вул. Комсомольській, 5 (тепер вул. Данила Галицького). Будинок був двоповерховий, а ми жили в *полунідвалі*. Там квартира вже була

більша і пару грядок у дворі. На городі росли буряки, морква (бульбу, не пам'ятаю, чи садили), щавель, кріп, петрушка, лобода ...

Кімната у цій квартирі була одна, але достатньо велика. В ній певний час проживало 11 душ – нас семеро, моя дружина Дуся і дочка Наталя, ще мамина сестра Клава з сином. Ліжка стояли кругом попід стінками, а наше, полуторне, посередині, бо вже не було, де положити (*сміється*). В цій же кімнаті в куті була плита, на якій готували і обігрівали.

Тато тоді влаштувався працювати сторожем у магазин, тому він на ніч ішов на роботу, а вдень, коли нас не було, відпочивав. Тоді не було сигналізації і біля кожного магазину цілу ніч сидів сторож у кожусі з палкою (*сміється*). Тато охороняв хлібний магазин «*тьоті Фросі*». Тоді головне було хліба купити в магазині. Бо за хлібом були величезні черги і давали по дві буханки. Хліб пекли у формах, «*кірпічек*» називався. Був і житній, був і білий. Буханки були кілограмові, а потім 800-грамові...

Тато працював сторожем, поки не повернувся назад, у Бесарабію... (Після засушливих років там все унормувалося, і моя мама у 1952 р. забрала Митю і мою дочку Наталю і поїхали на батьківщину, до своєї хати. А тато трохи згодом повернувся у Сухолужжя. Після них у 1953 р. поїхала назад і сестра Женья з чоловіком Володимиром, і брат Михайло з жінкою Ольгою. А сестра Ганна залишилась у Дрогобичі і виїхала з чоловіком вже у 60-х рр.).

Коли я працював в Облкомунгоспі, нам виділили квартиру на вул. Калініна, 154 (суч. Війтівська Гора). Там вже були сіни, кухня і кімната, великий город і фруктовий сад. А в 1962 р. нам квартиру розширили (бо було вже двоє дітей) і дали на вул. Самбірській, 2, де живу й дотепер. Тут є дві кімнати, кухня, *кладовка* і вигоди.

Освіта у мене середня, хоча бажання до навчання завжди було. У рідному селі я закінчив чотири класи, а п'ятий клас ходив у друге село, у Випасне, бо у нас тільки початкова школа була. А потім вже у Дрогобичі, після армії навчався разом з дружиною у вечірній школі робітничої молоді (тепер школа № 3). Всього закінчив 9 класів. Більше вчитися не зміг, бо вже працював і у мене був ненормований робочий день.

Провчився також один рік в музичній школі № 1 (директором був Галяк Йосип Григорович, завучем – Колесник Василь Іванович, з якими я потім підтримував дружні стосунки протягом багатьох років). Там здобув ази музичної грамоти. А грати на музичних інструментах я навчився самотужки. Ще дома, на Одещині кожної осені батьки купляли мені і брату губні гармошки. Я дуже любив грати, і вони потім купили мені німецьку восьмибасову *гармошку* «Хохнер». Пізніше у мене була двадцятип'ятибасова *хромка*, і вже на ній я досконально навчився грати. З нею і приїхав у Дрогобич. Не раз, бувало, йдемо з хлопцями по вулиці [Міцкевича] і граємо на гармошках, на площі могли грати, а люди нам підспівували...

Коли я приїжджав у відпустку під час служби в армії, жінка купила мені баян. Я його тоді з собою забрав і навчився на ньому грати. Після демобілізації хотів купити кращий баян. Але то треба було в Тулу їхати, заказувати, договір заключати... А тут у «Воєнторг» два акордеони привезли (з Ленінградської акордеонної фабрики). Я подивився і купив один, навчився і грав на ньому на всіх святах, в компаніях, де збирались – на роботі, вдома, в гостях. Він і дотепер у мене є...

Я мав бажання в музучилище поступати вчитися, але у мене на той час відповідної освіти не було, а потім – сім'я, робота... Так я і не поступив, але для себе, для друзів грати навчився... Дома любив пограти, у компаніях часто збиралися, я грав – інші співали, танцювали...

Досить часто ми ходили в театр. Пам'ятаю, дивились вистави «Запорожець за Дунаєм», «Поки сонце зійде, роса очі виїсть», «Циганка Аза», «Отелло», «Фараони» та інші. Як тільки нова постановка, так усім хотілося йти... Тоді дуже модно було ходити в театр! Людей завжди повно було. Білети навіть важко було дістати! Так любили ходити в театр, що місць було менше, ніж бажуючих. Через це його хотіли розширити ...

Кіно також любили дивитись. В Дрогобичі тоді було два кінотеатри: імені Кірова (кутовий будинок на площі Ринок) і «Комсомолец» (на теперішній вул. Міцкевича). Колись було дуже модно в кіно сходити! То тепер усі мають телевізори, Інтернет і вдома сидять... А тоді в кінотеатри багато людей ходило, завжди на новий фільм у залі був аншлаґ. Показували і вітчизняні, і

зарубіжні (індійські, італійські, мексиканські) фільми. В кіно-театрі «Комсомолец» завжди перед сеансом півгодини звучала естрадна музика. Сеанси в кінотеатрах були на 19.00 і на 21.00. За білетами були великі черги – касовий зал завжди був переповнений. В білетах вказувались місця: ближчі ряди коштували дешевше, а дальші – дорожче (в театрі було навпаки – найдорожче коштували місця спереду).

Діяла тоді і філармонія. Там проводились концерти і показували фільми, переважно документальні. Ансамбль «Верховина» тоді вже був дуже відомим і їздив з концертами навіть у Москву... У 50-х рр. був побудований Будинок культури. Там відбувалось відзначення різних визначних подій, проводились концерти та інші *міроприємства*... Пам'ятник Івану Франку був побудований у 1966 р. до 110-го ювілею з дня його народження

Ще пам'ятаю, як на площі часто збирались люди і ходили навколо ратуші. Маса людей іде в одну сторону, а маса людей назустріч. І так ходили. І в робочі дні ввечері, а особливо у вихідні дні. Ідемо, вітаємось один з одним. Три кола обійшли, назад три кола... Казали: «Ідемо ратушу закручувати». Находилися, нагулялися, а тоді йшли додому вечеряти та й лягали спати...

Дрогобич під час війни майже не постраждав, його не розбомбили так, як інші міста. Тільки *ж/д* вокзал був зруйнований.

Дрогобич було тоді невелике місто, а після війни воно розширилось у три рази. Вулиць Грушевського, Володимира Великого не було, там було поле. Роддом був біля синагоги по вул. Пилипа Орлика (там тепер дитячий садочок). Центральна обласна лікарня була тоді на вул. Трускавецькій...

У післявоєнний час у Дрогобичі йшло інтенсивне будівництво. Будувалися автоколони: по Горішній Брамі (під керівництвом Зимаріна), по вул. Герцена (суч. вул. Пилипа Орлика). Багато підприємств побудували: завод побутової хімії, меблевий комбінат, швейну фабрику, завод газової апаратури (на вул. Бориславській), долотний завод, завод «Граніт» (на вул. Самбірській), завод «Знамя» (за вокзалом). Одночасно йшло будівництво житла: і державного – *п'ятиповерхівки* («хрущовки»), і приватного. Навчальні заклади були побудовані: 2, 4, 5, 17 школи, лицей, інститут на вул. Курбаса, торгово-кооперативне училище, два профтехучилища і нафтовий технікум... Міська лікарня на

вул. Павлова теж була тоді побудована. Будинки на площі Ринок на південній і західній сторонах були знесені і наново збудовані вже як *п'ятиповерхівки*.

В районі теж відбувалось масштабне будівництво: Миколаївський цементний завод-гігант, у Жидачеві – величезний целюлозно-паперовий комбінат, у Самборі – цукровий завод, і багато інших. Тоді постійно була потреба у робочій силі, робітників не вистачало. У кожній місцевій газеті («Радянське слово» тоді було) на останній сторінці постійно друкувались оголошення: «*Требуется...*», «*Требуется...*», «*Требуется...*».

Загалом життя, може, було і нелегке, але цікаве. Я ніколи не був песимістом і скептиком. Дрогобич мені подобається, і я ніколи не шкодував, що проживаю у ньому. І я вдячний Богу, що дав мені таку долю і допоміг дожити до цього віку».

Стаття надійшла до редакції 11.02.2021 р.